

РЕЦЕНЗІЯ

УДК 94

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.57>

РЕЦЕНЗІЯ НА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАННЯ: ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923¹

Михайло Юрій

*Доктор історичних наук, доцент кафедри історії України
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0000-0003-0965-6236*

У листопаді 2018 р. виповнилося 100 років від дня проголошення Західноукраїнської Народної Республіки – суверенної демократичної держави українського народу в центрі Європи. Історія дала українцям унікальний шанс створити Соборну незалежну українську державу й утвердити національну ідентичність, однак зреалізувати цей шанс за таких умов із різних причин не вдалося, проте значення тогочасних подій колосальне.

Вони істотно вплинули на започаткування демонтажу Російської й Австрійської імперій, на їх розпад, а Україна заявила про себе у світі як демократична геополітична та самобутня. У цивілізаційному вимірі феномен ЗУНР полягає як у способі створення державності, засобах самоутвердження та самозахисту, так і в рамках організації влади, соціально-економічного та культурного духовного життя. Відновлення історичної правди про ЗУНР має велике значення для збереження національної пам'яті, а також подолання низки насаджуваних нині російською пропагандою й історіографією стереотипів про нібито антирадянське утворення, сформоване націоналістами, яке, мовляв, установило «нацистський режим».

Саме цим проблемам, і не тільки, присвячене енциклопедичне видання, яке розкриває всі сторони діяльності ЗУНР та період її існування. Організатором проєкту є факультет історії, політології та міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській і зарубіжній історичній науці презентує комплекс досліджень одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західноукраїнської Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення та соборності на початку ХХ століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні вказаної проблеми за роки незалежності України. На великому та якісно новому джерельному матеріалі із вітчизняних та іноземних архівних і наукових бібліотек, з урахуванням сучасних методологічних підходів і досягнень соціології гуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Рівного, Тернополя, Чернівців розглядають передумови революційного чину, внутрішню та зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу та міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні й етноконфесійні процеси, законотворчу діяльність творців ЗУНР. Велику увагу присвячено питанням історичної персоналістики та біографістики, історіографії та джерелознавства відомих і маловідомих історичних постатей, борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різних тем і сюжетів енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів і оригінального автентичного ілюстрованого матеріалу.

Серед науковців, причетних до створення проєкту енциклопедії, передусім варто відзначити М. Кугутяка, М. Литвина, С. Павлюка, О. Рафальського, О. Реєнта, І. Соляра, І. Цепенди, О. Добржанського, В. Старика, М. Чучка, О. Жерноклеєва, В. Марчука, І. Патриляка, І. Райківського, В. Верстюка, С. Дерев'янка, М. Лазаровича, І. Монолатія та інших.

Варто зупинитися на основних публікаціях енциклопедії, які висвітлюють процес становлення та діяльності ЗУНР. Як тільки стало очевидним, що імперія Габсбургів приречена і може розпастися на кілька незалежних держав, українські парламентарі, керівники політичних партій, церковні ієрархи

¹ Енциклопедія: у 4 т. Т. 1: А – Ж. Івано-Франківськ, 2018. 688 с.; Т. 2: З – О. Івано-Франківськ, 2019. 832 с.; Т. 3: П – С. Івано-Франківськ, 2020. 576 с.; Т. 4: Т – Я. Івано-Франківськ, 2021. 688 с.

східної Галичини та Буковини, представники студентства, усього більше 100 осіб зібралися 18 жовтня 1918 р. у Львові та створили Вищий законодавчий орган ЗУНР – Конституанту (конституційні збори). 19 жовтня 1918 р. Українська національна рада ухвалила постанову про утворення Української держави на українських етнографічних землях Австро-Угорщини. Члени Української національної ради базувались на праві самовизначення народів, розпочинаючи практичне створення Української держави на території Галичини, Північної Буковини та Закарпаття, орієнтувались на традиційні для європейської конституційності державного процесу.

Загальновідомо, що більшість українських земель упродовж першого тижня листопада опинилися під контролем українських повстанців. Однак на цих теренах діяли польські органи місцевого самоврядування, отже, і польські газети, одна з яких навіть надрукувала наказ польського цивільного населення до збройних формацій. Ці події спонукали до того, що 9 листопада 1918 р. Українська національна рада утворила виконавчий орган – Раду державних секретаріатів, яку очолив Кость Левицький. 10 листопада 1918 р. Радою було ухвалено тимчасовий Основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, який і проголосив утворення ЗУНР.

Відповідно до цього конституційного акта 13 листопада було ухвалено Закон про українську тимчасову армію як регулярне військо для захисту ЗУНР. 15 листопада 1918 р. оголосили загальну мобілізацію чоловіків українців віком від 18 до 35 років, встановивши військово-територіальний поділ на області: Львів (округи Львів, Перемишль, Рава-Руська, Самбір), Станіславів (округи Станіславів, Стрий, Коломия, Чернівці), Тернопіль (округи Тернопіль, Золочів, Чортків, Берегомет); окрім трьох обласних і 12 окружних, діяло 60 повітових військових команд (організував набір новобранців, їх вишкіл і поповнення армії новими підрозділами (т. 1, с. 311). Варто зазначити, що на відміну від Великої України, галичани не мали ілюзій щодо необхідності здорового захисту держави та формування сильної боєздатної армії, спроможної відстояти незалежність республіки.

Надзвичайно велике історичне значення мав Акт Злуки УНР та ЗУНР. Про це йдеться у першому томі енциклопедії, у так званому Передвступному договорі. 01.12.1918 р. у Фастові представники ЗУНР уклали із членами Директорії УНР Передвступний договір. У документі ЗУНР заявляла про намір незбаром об'єднатись з УНР в одну державу – перестати існувати як окрема держава й увійти, з усією своєю територією та населенням, до складу УНР. Остання зобов'язувалась прийняти всю територію та населення ЗУНР як складову частину держави в Українську Народну Республіку (т. 1, с. 37–38).

В енциклопедії подана розгорнута біографія активних діячів Західноукраїнської Народної Республіки. Насамперед це стосується членів державного секретаріату, куди увійшли як керівник Кость Левицький, так і міністр військових справ Дмитро Вітовський, внутрішніх справ – Лонгин Цегельський, закордонних справ – Василь Панейко, судівництва – Сидір Голубович, земельних справ – Степан Баран, торгівлі та промислу – Ярослав Литвинович, шляхів – Іван Мирон, пошти та телеграфу – Олександр Пісецький, охорони здоров'я – Іван Куровець, освіти та віросповідання – Олександр Барвінський, громадських робіт – Іван Макух, праці й суспільної опіки – Антін Чернецький, продовольства (Харчовий уряд) – Степан Федак (т. 1, 2, 3, 4). Те саме стосується Української національної ради, куди увійшли 150 депутатів, але серед них варто назвати прізвища таких знакових особистостей, як письменники В. Стефаник, А. Крушельницький, О. Попович, науковці О. Барвінський, С. Дністрянський, М. Кордуба, К. Студинський, митрополит Андрей Шептицький, священники А. Бандера, С. Онишкевич, правники С. Голубович, К. Левицький.

Підбиваючи підсумки, варто вказати на те, що унікальність енциклопедії як своєрідного документального видання полягає насамперед у тому, що вперше в українській історичній науці в рамках єдиного археографічного проєкту розкрито історію цілої держави – історію Західноукраїнської Народної Республіки, від її виникнення до припинення існування, крізь призму тогочасних документів. Вони аргументовано доводять міжнародну правову закономірність утворення й існування на одвічній українській землі самостійної суверенної держави. Енциклопедія Західноукраїнської Народної Республіки підсумовує багаторічні дослідження цієї фундаментальної теми вітчизняної історичної науки за роки державної незалежності України і водночас закладає фундамент для майбутнього наукового простору досліджень цієї царини української історіографії.